

УДК

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ
ДО ТУРИСТИЧНО-КРАЇНОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
(на прикладі Албанії)**

Марта Мальська, Тарас Завадовський

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська 1, м. Львів 79000, Україна, (032) 239-46-03

Розглянуто концептуальні засади туристичного країнознавства. На прикладі Албанії запропоновано та апробовано типовий план туристично-краєзнавчого дослідження

Ключові слова: туристичне країнознавство, туристично-краєзнавче дослідження, Албанія.

Якісні зміни у міжнародному економічному розвитку суспільства в напрямі постіндустріального ринку зумовили бурхливий розвиток туристичної індустрії. Аналіз міжнародних туристичних потоків, а також порівняння розвитку туризму в різних країнах — донора (або країни реципієнта) турпотоків — дає змогу оцінити туристичний потенціал та можливості організації туристичного виробництва. Чільне місце в аналізі сучасного стану та прогнозуванні і плануванні міжнародного туризму, посідає туристичне країнознавство, — галузь знань, що знаходиться на стику багатьох наук — географії, біології, гідрології, інших природничих наук (сумісних і гуманітарних) — економіки, демографії, культурології.

Туристичний потенціал країни доцільно розглядати з позиції її географічних і набутих переваг для розвитку туризму. Такий перехід дає змогу детально описати як природні туристичні ресурси — географічне положення, клімат, особливості ландшафтів, так і створені — міську інфраструктуру, туристичну індустрію, населення. Сучасний туристичний продукт формується за взаємодії трьох основних чинників — місця, в якому знаходяться туристичні ресурси, капітали та трудових ресурсів.

Країнознавчі дослідження мають природно-історичний і соціально-економічний характер і природа розглядається в них як ресурсна основа.

Об'єктом країнознавства є країни як основні одиниці соціально-політичної організації світу, а також їхні великі частини (райони) і регіональні угруповання. Насамперед важливо чітко визначити перелік першорядних проблем дослідження. Такі проблемно орієнтовані дослідження тісно пов'язані з конструктивним напрямом у сучасній географії, регіональним плануванням і прогнозуванням. Проблемна орієнтація країнознавства особливо важлива для оцінки туристичного потенціалу країни і водночас створює умови для розвитку його методичної бази. Це пов'язане з системним підходом, який вимагає розгляду найважливіших проблем на глобальному рівні і надає їм прогнозованої спрямованості.

Отже, предметом туристичного країнознавства можна вважати формування вміння складати спеціальну туристичну характеристику території яка включає в себе аналіз і оцінку об'єктів, що впливають на можливості та особливості розвитку туризму. Для прикладу пропонуємо таку характеристику Албанії.

Албанія (алб. Shqipëria), республіка на південному сході Європи, розташована в західній частині Балканського півострова. Це одна з найменших країн Європи. Площа Албанії — 28 748 км² (140-ве місце в світі). Столиця — Тірана (404 тис. мешканців). Найбільші міста: Дуррес (112,3 тис. мешканців), Ельбасан (101,7 тис.), Шкодер (91,3 тис.). Назва Албанія походить від іллірійського olba — селище.

На півночі і північному заході межує з Сербією і Чорногорією (загальна довжина кордону — 287 км), на сході - з Республікою Македонія (151 км), на південному сході і півдні – з Грецією (282 км). Омивається водами Адріатичного та Іонічного морів (берегова лінія — 362 км). Протока Отранто, завширшки 75 км, відділяє Албанію від Італії.

Велика частина країни має гірський і піднесений рельєф з глибокими родючими долинами. На території країни розташовані декілька великих озер, що тягнуться по межах з Чорногорією, Македонією і Грецією.

Межа Албанії на крайній півночі і північному сході — там, де вона проходить гірськими районами, — проведена таким чином, що сполучає найвищі точки рельєфу і йде уздовж лінії гірських хребтів через майже непрохідні Північні Албанські Альпи (місцева назва — Vjeshkët e Namunës). На ділянці північно-західної межі між високогір'ям і Адріатикою природних рубежів окрім озера Шкодер і ділянки річки Буна на південь від нього, нема.

На південь і південний захід від озерного краю у напрямі Іонічного моря південно-східна межа Албанії не повторює форми рельєфу, а навпростець перетинає декілька гірських хребтів.

Населення близько 3,5 млн. осіб. Основну частину (95%) становлять албанці, решту — греки, цигани, серби і болгари. Близько 70% сповідують іслам, також є православні — 20% і католики — 10%.

Албанія — республіка. Глава держави — Президент. Глава уряду — прем'єр-міністр. Законодавча влада належить однопалатним Народним зборам.

З I ст. до н. е. територія сучасної Албанії входила до складу Римської, а з 395 до 1347 рр. — Східної Римської імперії (Візантії); пізніше окремі її частини були під владою болгарських і сербських феодалів. З 1389 р. почалося завоювання Албанії турками. Внаслідок всенародного повстання на чолі з Георгієм Кастріотом (Скандербегом) в середині XV ст. майже вся Албанія була визволена від турків. Після смерті Скандербега країна знову стає поневоленою. Не раз протягом 500 років албанський народ повставав проти турецької неволі. Відомості про героїчну боротьбу проти іноземних гнобителів надійшли в Україну від албанців (арнаутів), які в XVII—XVIII ст. значними групами селилися на південноукраїнських землях.

Під впливом першої російської революції 1905—1907 рр. в країні вибухнуло велике народне повстання проти турків, і 28 листопада 1907 р. у Вльорі з'їзд проголосив Албанію незалежною державою. Незалежність була визнана Лондонською конференцією послів і Лондонським мирним договором, укладеним після першої Балканської війни. В квітні 1939 р. фашистська Італія окупувала Албанію, включивши її до складу «Італійської імперії».

З 1941 р. навколо комуністів формуються партизанські групи. До 1942 р. партизанські загони Албанії реорганізуються в Народно-визвольну армію, яку очолив Енвер Ходжа. До осені 1943 р. значна частина території країни була визволена від італійських окупантів, але натомість прийшли німецькі.

У грудні 1945 р. відбулися вибори до Установчих зборів. 11 січня 1946 р. Албанію було проголошено народною республікою, а 14 березня схвалено її конституцію.

У грудні 1955 р. Албанію стала членом ООН. У 1988 р. приєдналася до співдружності балканських держав. У 1992 р. були заборонені тоталітарний режим і комуністична партія, а комуністичні лідери постали перед судом за корупцію.

Албанія — окрім болотистих і алювіальних прибережних рівнин – гірська країна. Гори тягнуться з північного заходу на південний схід. На її території виокремлюють чотири фізико-географічні райони, три з них приурочені до гір.

Уздовж берега розташована неширока рівнина, що тягнеться від межі з Чорногорією до міста Вльора. Ця рівнина зовсім не відрізняється плоским рельєфом, її поверхня, особливо на сході, вкрита горбами і грядами. Після зимових дощів річки, що перетинають рівнину, виносять велику кількість піску і мулу з гір в Адріатичне море. Таким чином берег нарощується у бік моря. Найбільш освоєною є смуга між Влерой і Дурресом.

Північноалбанські Альпи, що знаходяться на півночі, — найменш доступний з гірських районів країни. В Албанії їх називають «проклятими горами». Сильно ерозовані схили цих гір, складених із вапняку, відрізняються широким розвитком карсту. Вища точка Північноалбанських Альп — гора Езерца (2694 м). Далі на південь там, де поверхня складена кристалічними породами, гори знижуються і набувають більш згладжених форм, як, наприклад, на плато Мірдіта. Східніше, на межі з Сербією, в межах хребта Корабі, знаходиться найвища точка країни гора Корабіт (2764 м). Весь цей район знаходиться в басейні р. Дрін. На південь від Вльори гори підступають до самого берега моря.

В Албанії є шість національних парків, 24 заповідники і пам'ятник природи, площею 76 тис. га, або близько 1% території країни. Однак попри законодавчо зафіксовану охорону всі ці області зазнають потужного тиску діяльності людини, а країна просто не має фінансів для їх утримання.

У 1994 р. на всій території країни було заборонено полювання, це дещо поліпшило ситуацію в лагуні Караваста і Національному парку Дів'яке (найзахідніша точка ареалу далматинського пелікана), але загалом проблема охорони природи в країні залишається актуальною.

Забруднення відходами життєдіяльності людини — головна причина скорочення природної екосистеми Албанії. Дотепер майже всі стічні води потрапляють у річки без будь-якого очищення, а скидання промислових хімікатів і сільськогосподарських відходів у річки набуло жахливіх масштабів.

Іонічне узбережжя Албанії, особливо “Рів'єра Кольорів” від Вльора до Саранда, вважається найпривабливішою курортною зоною країни. Тут мальовничі морські береги і безліч старих вілл, перетворених на готелі і пансіонати. Розташоване напроти Керкири місто Саранда, в якому ще за комуністичного режиму розташовувався партійний будинок відпочинку, останнім часом став дуже популярним і серед простих громадян морським курортом.

Чарівний курорт Поградец розташований біля македонського кордону на березі Охридського озера, відомого своєю прозорою водою і фореллю.

Неподалік від міста Бутрінті на березі однойменного озера є курорт Ксаміл, оточений плантаціями оливкових і цитрусових дерев.

Однак на курортах Албанії все ж достатньо брудно, а значна частина пляжів за межами великих готелів відповідно не облаштована.

Більшість річок, що беруть початок у горах на сході і впадають в Адріатичне море, швидкоплинні. Прорізаючи глибокі ущелини, що складають іригацію, гірські річки мають величезний рекреаційний потенціал (від екологічного до активного туризму). Максимум річкового стоку припадає на весняно-зимовий період; влітку і восени річки помітно міліють. Найпротяжніша річка — Дрін (282 км) протікає через усю Північну Албанію. У низовинах і на рівнинах найбільші річки (Дрін, Семані, Вьоса) утворюють широкі долини.

У прикордонних районах Албанії розташовано три великі тектонічні озера: Шкодер (360 км², глибина - від 7 до 13 м), Охрид (311 км², висота над рівнем моря 695 м, глибина до 294 м) і Преспа (висота над рівнем моря 853 м, глибина до 54 м). Шкодерське озеро розташоване на кордоні з Чорногорією, Охридське — з Македонією. Озеро Преспа знаходиться на південному сході, на стику Албанії, Республіки Македонії і Греції. Інші великі озера: Белш (45 км²) і Алламан (22 км²). На річках Маті, Семані та інших створені водосховища. Одне з них — Охридське — найглибше на Балканах.

Албанія володіє цілою низкою природних об'єктів, які привертають увагу мандрівників: ландшафт країни багатий скелястими піками і мальовничими горами, що поросли густим лісом, прекрасними пляжами під теплим середземноморським сонцем і блакитними водами Адріатики. Узбережжя країни могло б скласти серйозну конкуренцію Хорватії та Італії. Окрім пляжів Адріатичного та Іонічного морів, Албанія може запропонувати багато історичних пам'яток, архітектура країни - це строката суміш безлічі релігій, стилів і культур, від пам'яток старогрецького періоду до мусульманських мінаретів, від гірських курортів, багато з яких засновані ще римлянами, до монастирів усіх конфесій.

Реліквії однієї з найбільш закритих у минулому країн Європи оточені цитрусовими садами, оливковими галями і виноградниками. Старі фабрики стоять поряд із мечетями, грецькі православні церкви можуть знаходитися в двох кроках від помпезних палаців культури, збудованих у "сталінському" стилі.

Тірана, столиця Албанії з 1920 року (місто засноване 1614 р.), достатньо компактна і доступна для пішого вивчення. Більшість екскурсій Тіраною починається з великої площі Ськандербега в центрі міста, обмеженої зі сходу підніжжям гори Даджті (1612 м). Національний історичний музей, найбільший і найбагатший в Албанії, знаходиться поряд з 15-поверховим міжнародним готелем — найвищою, будівлею країни. На схід від готелю розташований Палац культури, — комплекс до якого входять театр, ресторан, кафе і художні галереї. А з боку від Палацу видніються баня і мінарет мечеті Етем-Мей (1789-1823 рр.).

На березі річки Лана, на південь від столиці, височать білі мармурові стіни колишнього Музею Енвера Ходжі ("Піраміда"), який іноді використовується для проведення різних виставок і в майбутньому перетвориться міжнародний Культурний центр (тут планується розмістити найбільшу дискотеку Європи). Далі на південь, на бульварі Дешморет-е-Комбіт, розташовані ультрасучасний Палац конгресу і Археологічний музей. До визначних пам'яток Тірани можна також віднести Музей національної культури, Музей природної історії і Художню галерею.

Місто Шкодер — одне з найдавніших міст Європи і традиційний центр культурної області "гегів". У 500 р. до н.е. на його місці була розташована іллірійська фортеця. В місті є велика мечеть Шейха Заміла Абдулли Аль-Заміля. У минулому Шкодер був також найвпливовішим католицьким містом Албанії, а велична францисканська церква на Руга-Ндре-Мджеда знову стала одним з головних християнських храмів країни. За 2 км на північний захід від Шкодера, біля південного берега однойменного озера знаходиться

легендарна фортеця Розафа. Нижче фортеці розташована Свинцева Мечеть — єдина мечеть міста, що unikнула руйнування за часів культурної революції 60-х років.

за 120 км. на південь від Тірани розташована Гирокастра, живописне місто-музей, що розкинулося на схилах гори понад річкою Дрін. Місто було добре відоме як великий торговий центр до XIII ст., але турецька окупація, що почалася в 1417 р, призвела до його занепаду. Проте вже до XVII ст. місто відродилося знову, і славилося своїм базаром, де торгували витонченою місцевою вишивкою, східним шовком і знаменитим албанським білим сиром. Над містом височіє похмура цитадель XIV ст., тепер це Музей зброї. Цікаві також Музей національно-визвольного руху, Етнографічний музей, мечеть Мекате і старі турецькі лазні в нижній частині міста.

У місті Дурресе, що за 38 км на захід від Тірани, є стародавнє місто, засноване 627 р. до н.е. греками. Римські руїни й укріплення дивовижно прикрашають це головне індустріальне місто і торговий порт країни, друге за величиною місто Албанії. Протягом багатьох сторіч це був найбільший порт на Адріатиці. Дотепер тут збереглися руїни візантійської і венеціанської фортець, від Венеціанської вежі в гавані середньовічна міська стіна тягнеться до Амфітеатру (I-II ст. н.е.), на території якого знайдений ранньохристиянський склеп з рідкісною за красою настінною мозаїкою. Сам Амфітеатр вважається візитною карткою міста, велично підносячись на залитому сонцем схилі пагорба оточеного кріпосними стінами. Старий палац короля Ахмет Зога розташований на захід від Амфітеатру. Заслужують на увагу і римські терми позаду Театру Олександра Моїсу на центральній площі.

За 100 км на південь від Дурреса лежать руїни античного міста-держави Аполлонії, заснованого в 855 р. до н.е. греками. До наших днів тут збереглися амфітеатр, колонада магазинів римського міського центру, одеон (II ст. н. е.), портик (III ст. до н. е.) з нішами для статуй, "Мозаїчний будинок" з фонтаном, Булетеріон (I в. н. е.), фрагменти фортечних стін (IV ст. н. е.), монастир Св. Марії (XII ст. н. е.) з Музеєм археології і візантійською церквою. Неподалік від Аполлонії, розташований величний монастир Арденіка.

Кукес, за 100 км на північний схід від Тірани, розташоване на високому березі мальовничого гірського озера Фіерца, трохи нижче від вершини гори Галіки (2486 м). Старе місто раніше стояло в місці злиття двох річок — Білої Дріни і Чорної Дріни, що витікає з Охридського озера, але 1962 р. поступившись місцем водосховищу було перенесене. Зараз це гарне місце, де можна провести декілька днів, насолоджуючись чистим гірським повітрям і прекрасними пейзажами водосховища, затисненого між крутими гірськими схилами.

За 179 км на південний схід від Тірани, знаходиться головне місто краю — Корчивши. Воно розташоване на високому (869 м) плато поблизу від грецького кордону, на південь від Охридського озера. Це найбільший килимарський центр Албанії, заснований ще греками. Прекрасні музеї міста включають Музею-и-Артет-Месджетар-Шкиптар (Музей албанського середньовічного мистецтва), Музею-Хисторік і Музею-и-Арсимит-Комбетар. Багато будов старого міста були зруйновані землетрусами 1931 і 1960 рр., але колоритні споруди старого Корчивши, зокрема мечеть Мірахор (1466 р), вціліли.

Стародавні руїни Бутрінті (I тис. до н. е.), роблизу південного кордону з Грецією, вважаються перлиною Адріатичного узбережжя. Вергілій стверджував, що Бутрінті побудувала Троя. Багато сторіч, з часів стародавніх греків, Бутрінті був укріпленим торговим містом з власним акрополем, руїни якого все ще можна побачити, термами і будинками відпочинку знаті. Трохи нижче від акрополя, в гущавині лісу, розташований

театр, датований III ст. до н.е. Поблизу — громадські терми, прекрашені геометричними мозаїками, а трохи глибше в лісі — стіна VI ст. до н.е. з грецькими написами і баптистерієм, прикрашеним барвистими мозаїками із зображеннями тварин і птахів. Неповдалі велику ділянку займає трикутна фортеця, побудована воєначальником Аліпашею Тепеленой в XIX-у ст. Також цікавими є храм Ескулапа, німфеум, "Стіна циклопів" (IV ст. до н. е.), "Ворота Левів", вівтар Діоніса.

Місто-музей Берат (Бератето), відомий з III ст. до н.е. Тут зосереджені такі пам'ятники історії, як фортеця (XIV ст.) з безліччю невеликих церков, мусульманський квартал Мангалем і сполучений з ним кам'яним мостом на сім арокних прольотів християнський квартал Горіца, "Свинцева мечеть" (1555 р.), Королівська мечеть (1512 р.), мечеть Бечелорс (Неодружених, 1827 р., зараз тут розташований Музей народного мистецтва), гробниця Альветі-Текке ("мала святиня", 1790 р.), церква Св. Михайла (XVI ст.), собор Св. Богоматері (1797 р.) і Музей Онуфрі (названий на честь іконописця XVI ст.), церква Св. Трійці (XIV ст.), церква Євангелістів (XVI ст.), "Білий Зал", в якому було сформовано перший незалежний уряд Албанії, а також безліч старих будинків, на вузьких вулицях центральної частини міста. Іноді Берат називають "містом тисячі вікон": більшість вікон у його покритих червоною черепицею будівлях, зорієнтовані "за сонцем", щоб його проміння відображалось у шибах.

Отже, Албанія, це країна, що має з одного боку, прекрасне географічне положення, теплі моря, чудові природні ландшафти: гори, швидкоплинні і повноводні річки, безкраї озера і ліси, а з іншого — багата історія і культура: стародавні греки і римляни, Візантія і Османська імперія, залишили на цьому клаптику землі щось своє, рідне і незабутнє. В Албанії безліч мечетей, християнських храмів, амфітеатрів, терм, палаців культури, усі її пам'ятники історії поєднуються у справжню мозаїку традицій і культур.

То чому ж за всього цього багатства і розмаїття так мало туристів хоче відвідати і помилуватися красою Албанії? Пояснити це можна багатьма чинниками: насамперед тим, що протягом більше як 45 років Албанія жила за тоталітарного режиму і була повністю ізольована від зовнішнього світу і цивілізації як такої, крім того населення країни є бідним, близько мільйона албанців працюють за кордоном і переказувані ними кошти є важливим джерелом доходів населення; майже повністю відсутня інфраструктура; дороги у жахливому стані, а маршрутний транспорт рухається без графіків; стан готелів незадовільний, усюди бруд.

Та незважаючи на усе це Албанія потроху входить у русло цивілізованого життя і раціонального використання своїх багатств. Триває масштабна забудова узбережжя морів.

Всесвітня організація туризму рекомендувала Албанії обрати нову стратегію розвитку туризму в південних районах. За задумом представників організації, їй слід розробити власну модель, відмінну від хорватської і чорногорської. Завдяки м'якому середземноморському клімату і великій кількості архітектурних пам'яток старовини і середньовіччя, країна володіє величезним туристичним потенціалом і є привабливим регіоном для мандрівників. Багато відомих зарубіжних компаній виявляють бажання брати участь в будівництві сучасних туристичних комплексів і нерухомості на її території, зокрема на побережжі Іонічного моря. Саме зараз уряд Албанії обирає найцікавіші проекти, повідомляє "Балкан-Експрес". Отож, можна очікувати на появу нової туристичної Мекки, в якій будь-який турист знайде саме те, що шукає.

На підставі наведеного прикладу розроблено дослідження країни.

Типовий план

1. Географічне положення країни.
Параметри території.
Державні кордони та їх характеристика.
Сусідське положення та його вигідність.
Значення географічного положення для розвитку туризму.
 2. Характеристика історико-культурного туристичного потенціалу країни.
Населення (кількість, національний склад, релігії).
Державний устрій.
Історичні факти.
Культура, традиції.
 3. Характеристика природного туристичного потенціалу країни.
 - 3.1. Рельєф та його значення для туризму.
 - 3.2. Кліматичні туристичні ресурси.
 - 3.3. Бальнеологічні ресурси.
 - 3.4. Національні парки, заповідники, заказники.
 - 3.5. Інші рекреаційні ресурси.
 4. Коротка політико-економічна характеристика господарства країни та його значення для розвитку туризму.
 - 4.1. Промисловість.
 - 4.2. Сільське господарство.
 - 4.3. Транспорт.
 - 4.4. Міста.
 - 4.5. Туризм.
 5. Туристичне районування країни.
 - 5.1. Курорти.
 - 5.2. Історико-культурні туристичні об'єкти (пляжі, рів'єри)
 - 5.3. Популярні екскурсії та атракції.
 - 5.4. Туристичні райони.
- Висновки та рекомендації менеджерам по напрямку туристичних фірм.

-
1. *Дмитриевский Ю.Д.* Страноведение и география международного туризма. — СПб, 1997.
 2. *Мироненко Н.С.* Страноведение: Теория и методы: Учебное пособие. — М.: Аспект Пресс, 2001. — 268 с.
 3. *Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю.* Туристичне країнознавство. Європа. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. — 168 с.
 4. *Масляк П.О.* Країнознавство: Підручник. — К.: Знання, 2007. — 292 с.
 5. *Мишбиц Я.Г.* Комплексное страноведение.— Москва; — Смоленск, 1998.
 6. www.uadream.com
 7. www.travel.ru
 8. www.wikipedia.org

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF
TOURIST COUNTRY RESEARCH (ON THE EXAMPLE OF ALBANIA)**

Marta Malska, Taras Zavadovsky

*Ivan Franko National University of Lviv
vul. Universytetska 1, Lviv 79000, Ukraine, tel. (032) 279-46-03*

The article analyses the essence of country research and the possibilities of its use in the study of a country, its tourist potential, as well as its capacities in international tourism. The investigation is done on the example of Albania — a country which is only starting to develop its tourist industry.

Key words: tourist country research, Albania

*Стаття надійшла до редколегії 21.02.2008
Прийнята до друку 22.06.2008*